

Правни факултет Универзитета у Нишу

Мастер рад

Предмет: Правна традиција словенских народа

Назив рада: Убиство и телесне повреде у Салијском закону и Руској правди

Ментор :

проф. др Драган Николић

Студент :

Милица Стојковић М 001/12

Ниш, 2013.

Садржај :

1.	Увод	3
2.	Правни зборници Раног Средњег века	
2.1.	Правни зборници Раног Средњег века	6
2.2.	Друштвени аспект и уређење државе Раног Средњег века	7
2.3.	Ранофеудално право	9
2.4.	Кривично право Раног феудализма	10
3.	Салијски закон – опште карактеристике	
3.1.	Салијски закон- опште карактеристике	12
3.2.	Гране права у Салијском закону	14
4.	Руска правда – опште карактеристике	
4.1.	Кратка правда	15
4.2.	Шира правда	16
4.3.	Скраћена правда	17
4.4.	Гране права у Руској правди	18
5.	Убиство и телесне повреде у Салијском закону	
5.1.	Кривично дело убиства	20
5.2.	Кривично дело телесних повреда	22
5.3.	Казнени систем у Франачкој	23
6.	Убиство и телесне повреде у Руској правди	
6.1.	Убиство и телесне повреде у Руској правди	25
6.2.	Кривично дело убиства	26
6.3.	Кривично дело телесних повреда	29
6.4.	Казнени систем	30
7.	Сличности и разлике правних норми којима се санкционишу убиство и телесне повреде у Салијском закону и Руској правди	31
8.	Убиство и телесне повреде у Краткој и Широј редакцији Руске правде.....	33
8.	Закључак	39
9.	Литература	44

1. Увод

Саме особености настајања ранофеудалних држава на различите начине су се испољиле на Западу и Истоку, с тим у вези време трајања ранофеудалних држава варира од петог до десетог века код Западних земаља, док се код словенских народа протеже на временски период од осмог до дванаестог века. Постанак првих ранофеудалних држава повезан је са великим сеобама народа (од четвртог до седмог века), када је дошло до померања родовско – племенских заједница у Европу, Азију и северну Африку. Те првонастале државе називамо варварским.

Германи и Словени су две главне групе варварских племена, једни стварају своје државе на Западу, а други на Истоку Европе. Родовско друштво у настајању, остатак античко- робовласничког и почетног феудалног друштва изнедрили су оквире за настајање германских држава. Крајем петог века Германи ће потпуно овладати негдашњим римским правом и ту ће формирати своје ране државе- Визиготску краљевину у Шпанији, Остроготску у Италији, Бургундску и Франачку у Галији, Вандалску у северној Африци (Николић, Д., 2007). Германи су на освојеним територијама затекли напредну државну администрацију са изграђеним установама и институцијама, као и високо развијену културу и цивилизацију, што ће имати великог утицаја на будући развој. Прве словенске државе се стварају у осмом и деветом веку након сеоба словенских племена, такође распадањем родовско – племенског друштва уз утицај римске, односно, византијске културе и цивилизације. У Средњој и Западној Европи створене су ранофеудалне државе Чеха, Морављана, Пољака и Полапских Словена, а у Југоисточној Европи ранофеудалне државе Јужних Словена: Рашка, Дукља, Македонија и Бугарска (Вајс, А. , Кандић, Љ., 1977). У деветом веку настала је Руска држава .

Све ранофеудалне државе у Европи имају монархијски облик владавине у којима су најважнији централни органи власти : владар (цар, велики кнез, калиф или кан) , дворско веће и народна скупштина. Као најзначајнији централни орган власти издваја се владар као врховни војсковођа, судија и управитељ. Вршење својих дужности обавља сам или у садејству са дворским апаратом. Поред неколико службеника и владарева пратње, постоји и дворска канцеларија са свештеником на челу. Специфичност

представља управљање имовином од стране владара без разликовања приватне и државне имовине. Државно веће састављено од племића из дворског апарата и од осталог световног и духовног племства води порекло од родовско- племенског старешинског већа. Ово веће се никада не састаје у редовном сазиву, стога нема ни одређени делокруг деловања. Суштинска питања од државног значаја решавају се на састанцима краља и високог племства. Што се тиче дворског већа, оно има саветодавни карактер, али његово мишљење није занемарљиво за краља.

Народна скупштина губи на значају у односу на период предржажвног уређења. Слободни људи могу бити присутни на сазивима скупштина, али је њихово учешће углавном ограничено на потврђивање владара и дворског већа. Крајем ранофеудалног периода она ишчезава са државне сцене. Феудални поседи на челу са феудалцима чине основне јединице локалне самоуправе. Према вазалном уговору основна обавеза вазала према сениору је лична војна служба и опрема одређеног броја војника са којима је вазал на позив сениора учествовао у ратним походима. (Вајс, А. , Кандић, Љ., 1977). На снази је био бандеријални систем војске који је допринео слабљењу централне власти а јачању децентралистичких тенденција феудалаца. Народна војска се одржала у дужем временском интервалу, а такође ни појмови најамничке, ни стајаће војске нису страни.

Јављају се празачетци државне власти кроз појаву војне дружине као силе различите од народне војске којој стоје на располагању ефикасна средства за лишавање слободних сељака земље и убрзавање процеса стварања крупног земљопоседа. Власт у држави је доприносила обликовању војних дружиника као стожера оружане моћи. Командни састав дружине је био важан актер у владарском већу, често способан да преузме и краљевску власт. Кроз народну војску слој слободног становништва је узео учешће у власти. Народна војска била је ослонац у сударима власти са најкрупнијим феудалцима, утицала на избор краља и учествовала у низу других питања. Истовремено постојање зависних сељака и масе слободних сељака, чланова сеоских општина, слој војног племства који је израстао поред крупних земљопоседника, и искоришћавање туђег рада путем убирања ренте и узимања данка, представљају неке од карактеристика ранофеудалног друштва. Ова врста државе има важну улогу у завршетку процеса успостављања феудалне економије.

Предмет овог истраживања су два најпознатија правна зборника обичајног права из раног Средњег века : Салијски закон с почетка шестог века, зборник обичајног права једног огранка германских племена (салијских Франака) и Руска правда, најстарији словенски писани правни зборник, из прве четвртине дванаестог века. Посебно су анализирана кривична дела убиства и телесних повреда. У овом раду биће истражене основне одлике кривичних дела убиства и телесних повреда, као два најтежа кривична дела против личности; и убиство и телесне повреде прилично су заступљене и у једном и у другом законском зборнику, санкционисане у великом броју чланова као основне друштвене вредности. Упоредном анализом ових кривичних дела у једном и другом правном зборнику овим истраживањем настоји се да се укаже на вредновање живота и телесног интегритета људи у Ранофеудалном друштву и правном систему, будући да су и у Франачкој Меровиншког периода и у Кијевској Русији једанаестог и дванаестог века, сва материјална добра стварана простим физичким радом свих чланова друштва, уз минимално ослањање на једноставна техничка средства и домаће животиње.

Полазне хипотезе у анализама правних норми Салијског закона и Руске правде којима се санкционишу убиство и телесне повреде , могу се свести на :

- Детаљну анализу и утврђивање самог садржаја појединих правних норми;
- Циљ који су законодавци имали стварањем таквих норми;
- Покушај утврђивања да ли је конкретна правна норма преузета из неписаног обичајног права или је настала из реално процењених потреба у тренутку њиховог настанка од стране законотвораца тога времена,
- Процену могућности примене правних норми у друштвеној стварности;
- Код Салијског закона, утврђивање могућег утицаја римског кривичног права или пак, драстичног разликовања од римског кривичног права које је важило на тој територији пре настанка Франачке државе;
- Код Руске правде, утврђивање сличности и разлика садржаја сличних правних норми, у Краткој и Широј редакцији;

- Будући да је у Руској правди великим делом заступљено прасловенско обичајно право, једно од хипотеза је да ове кривично-правне норме о убиству и телесним повредама садрже елементе прасловенског права својственог Старим Словенима пре тзв. Велике сеобе народа;

- Истраживањем би се створили предуслови за закључивање о томе да слични друштвено-економски услови живота доводе до потребе за правним покривањем појединих друштвених односа, независно од временске и географске удаљености посматраних друштвених група.

2. Правни зборници Раног Средњег века

2.1. Правни зборници Раног Средњег века

Од почетка петог века када су створене прве германске државе на територији бившег Римског Царства, настају тзв. *leges barbarorum* које су понеле такав назив према су Римљани германска племена и њихове етничке скупине звали Варварима. То су претежно биле збирке обичајног права појединих племена чија су имена носила у називу. Осим обичајног права дотичног племена, неке од ових збирки обједињавале су у себи и правне норме владара. Писане су углавном латинским језиком и важан су извор ранофеудалног права у Западној Европи.

Франачко право, као и држава, представљало је мешавину неколико правних система који су доминирали у зависности од јачине доминације одређеног племенског савеза које је учествовало у процесу конституисања франачке државе. Ово право се темељило на обичајном праву германско-варварских племена која су ушла у састав франачке државе, као и на затеченом гало-римљанском праву и све присутнијем утицају канонских норми хришћанске цркве.

У начелу, два франачка племена имала су најјачи утицај у стварању франачке државе и права- Салијски Франци и Рипуарски Франци. За примену (санкцију) неког од права варварских народа важио је персонални принцип (принцип провенијенције)- порекла извршиоца. У примени санкције одлучујући значај имала је племенска

припадност окривљеног. Управо је оно што је карактеристично за Ранофеудално право та иста примена персоналног принципа.

Примена права је зависила од племенске припадности појединца са манифестацијом постављања питања у судовима по којем закону странка живи, како би се на одговарајући начин судило. Како би се спроводила оваква врста суђења, кодификована су обичајна правила у зборнике варварског обичајног права- *leges barbarorum*- међу којима се издвајају: *Lex Wisigotorum* за Визиготе (из 475. год.), *Lex Salica* за Салијске Франке и *Lex Burgundorum* за Бургунде (са краја петог и почетка шестог века), *Lex Ripuaria* за Рипуарске Франке (са почетка шестог века), *Edictus Langobardorum* за Лангобарде (из 643.год.), као и Швапски или Аламански закон у седмом веку. Године 802. донети су *Lex Frisionum*, *Lex Saxonum* и *Lex Chamavorum*. Почетком деветог века настају *Lex Anglorum et Weringorum*. Сви ови закони су писани на латинском, али не класичном, већ популарном, са мноштвом латинизованих германских речи.

Сви ови зборници су формулисани по узору на римско писано право без његове апстрактности и визије целине, с тим што треба напоменути да је најмањи утицај римског права у Салијском закону. Римско право као статусно право важило је за Римљане, Галоримљане и остале староседеоце. На принципу да је правоваљано све што римско право учи, сеоски обичај допушта а краљевска власт не забрањује, развија се и опште краљевско право које је важило за све поданике једне државе. Једна од општих карактеристика ранофеудалног права је друштвена неједнакост која се огледала у припадности појединим сталежима и долазила до изражаја највише у кривичном праву у кажњавању, где су теже казне предвиђене за кметове и ниже сталеже, а блаже за припаднике виших сталежа.

2.2. Друштвени аспект и уређење државе Раног Средњег века

Процес претварања слободног становништва у зависно остваривано је стављањем слободних сељака под покровитељство крупних земљопоседника- *comendatio*.¹ Путем прекаријума крупни земљишни поседи су увећавани на рачун ситних. У овом процесу, власници су постајали држаоци земљишта, будући да су ситни земљопоседници уступали своје примарно право крупнима, а заузврат као држаоци добијали гаранцију заштите од стране свог покровитеља. Друштвени живот феудализма карактерише начин на који се земља држи док политички режим одликује постојање хијерархије власти која делује независно. Појам својине је изгубио класични смисао у односу на римску државу где је приватна својина била темељ свих правних односа. У феудализму се на земљишту до тада јединственог типа власништва јавља више типова власништва, па се за ту својину и каже да је то подељена својина.

Са политичког гледишта код Римљана је идеја државе била независна од конкретног облика владавине, будући да је владавина начин остварења државе, док феудалац на свом феуду обавља сву власт. Комплексе краљевске земље франачки владари давали су у државину вазалима, уз услов да ови врше војну службу (Николић, Д., 2007). Овакав посед називан је бенефицијумом, а феудалац коме је исти додељен, уколико није у могућности да сам обрађује посед, уступа исти кмету уз давање одређене накнаде у натури, чиме се стварају три права на једном земљишту- краља, феудалца и кмета. Тиме се ствара нови баштински систем заснован на врховном праву својине које има краљ- *dominium eminens*, испод којег је *dominium directum* као право феудалца, и на крају *dominium utile* као право сељака који су живели на поседу са правом коришћења истог.

Треба напоменути да феудализам карактерише и организација власти. После смрти Карла Великог франачка држава се распала на више држава у којима је власт подељена између владара феудалца и вазала, где су феудалци имали све до касног апсолутизма главни утицај и спроводили све државне функције на свом феуду. Однос

¹ На једној страни чињено је директно насиље од стране јачих земљопоседника, док је на другој страни вршено настањивање слободних људи на туђем земљишту датом на уживање уз одређене обавезе у корист земљопоседника.

владар- феудалац- вазал је заснован на заклетви верности, а феуд је представљао *beneficium* који је један вазал добио од свог сениора који га је представљао и заступао пред владаром.

Црква је имала високу позицију у овом раздобљу. У времену незнања и мрака, једина је располагала са кадром који је знао писати и читати, па су црквени достојанственици и обављали најодговорније послове на дворовима владара преузимајући улоге благајника, секретара итд. Црквено схватање света по коме је овај свет као оличење скрушености и сиромаштва, милосрђем богатих припрема за вечни свет, такође је одговарало феудализму. Црква је располагала бројним и огромним поседима, а црквени великодостојници су по имовном стању били изједначени са феудалцима.

Црква је одиграла велику улогу у правном смислу будући да је примењивала канонско- црквено право и изузимала из световне јурисдикције свештенике, а под својом јурисдикцијом имала велики број кривичних дела против вере у којима је једино она имала легитимитет у одлучивању.² Црквени судови су имали предност и већи углед у односу на световне судове, док се у црквеном правосуђу разликовао духовни суд и спољашни суд. Духовни суд је судио свештеницима, а спољашни крсташима, удовицама и сирочади. Црквено правосуђе се називало судом духовног судије и у њему су у улози судије били главни духовни судија и спољашни духовни судија.

2.3. *Ранофеудално право*

Ранофеудално право је настало као производ мешања различитих система. Само право било је условљено природом ранофеудалне државе, територијалном расцепканошћу као и саставом хетерогеног етничког становништва. Често је одговарајућа правна материја регулисана на различите начине, обзиром да су феудалци стекли право доношења правних прописа. Ранофеудално право је претежно обичајно право, мада се касније појављује и као законско. Док се у раном Средњем веку доминирала баштина са

² За разлику од световних судова, црквени судови се у својој казненој политици нису руководили идејом одмазде, већ претежно идејом покајања.

неприкосновеном влашћу владара, није се постављало питање односа општег и партикуларног права. (Аврамовић, С. , Станимировић, В., 2007).

Правни партикуларизам дошао је до изражаја код примене принципа персоналног права. Само право је у основи неразвијено, а родовско- племенски реликти су препознатљиви. Обичајно право, краљевско право, исправе и вазални уговори су најзначајнији извори права у ранофеудалним државама. Динамичност је одлика ранофеудалног права. Обичајно право се временом записивало и издавало у облику званичних и полуваничних зборника- *leges barbarorum*, са тенденцијом мењања и допуњавања истих.

Будући да ће се део мог рада односити на одређене компарације одредби Салијског законика и Руске правде у складу са задатом темом, напоменућу да оба законика припадају овом типу права. Краљевско право се јавља као средство изједначавања различитих обичајних правила, регулисања новонасталих односа и јачања централне власти. Краљевске наредбе које га чине уређивале су углавном област јавног права и државне организације. Рок важења се најчешће везивао за смрт владара, мада постоје случајеви прихватања од других владара. Исправе могу бити јавне (повеље) и приватне (уговори, тестаменти, признанице, приватне даровнице ...), а представљају конкретна документа о појединим случајевима о правним односима, о правним пословима, о односу државе и грађана и међуграђанским односима. Узајамни уговор који регулише узајамна права и обавезе вазала и сениора даје посебну ноту овој врсти права. Тај правни акт којим један феудалац (виши) постаје сениор (нижег) , а овај други његов вазал , јесте феудални уговор. (Николић, Д., 2007).

2.4. *Кривично право Раног феудализма*

Будући да су предмет овог рада убиства и повреде у Салијском закону и Руској правди, рекла бих неколико реченица о кривичном праву у раном феудализму, премда су Салијски закон и Руска правда настали у једним Раном феудалном државама, у Франачкој и

у Кијевској Русији. У добу родовско- племенског уређења преступ против владајућих обичаја посматран је као нарушавање мира у заједници.

За лакше преступе кривац је одговарао повређеном или његовом роду и самим тим био изложен крвној освети. За теже повреде било је предвиђено убиство или прогонство, чиме би починилац кривичног дела био потпуно искључен из заједнице. За теже преступе је постојала обавеза сваког припадника заједнице да убије одговорног уз пропратну казну уништења његове имовине. Још у родовско- племенском друштву постојала је могућност откупљивања од крвне освете кроз систем композиције као резултат погодбе супростављених страна.

Објективни ефекти учињеног дела одређују кажњивост, а не постојање кривице, што ће рећи да принцип субјективне одговорности још увек не постоји. За кривична дела која су настала случајно, у пракси се није одговарало. Временом долази до ограничавања приватног обрачунавања странака јачањем државе и преузимањем од њене стране кривично - правних овлашћења .

Доминација обичајног права у кривично – правној материји замењује се државним законодавством . Кажњавање преступа који се сматрају јавним деликтима у већини случајева се састоји из плаћања глоби . Смртна казна и телесне казне, посебно сакаћења, углавном су се могле заменити плаћањем откупног износа. У случају тежих кривичних дела где кривац одбија да се укључи у судски поступак, исти се стављао ван закона. При оцењивању кривичног дела и одређивању казне, намера за извршење дела у бројним случајевима се узима у обзир као елеменат кривично - правне одговорности . Очигледан је класни карактер владајућег права и постојећег судства који је често водио избегавању кривичне одговорности припадника вишег слоја друштва.

Подела кривичних деликата на јавне и приватне била је позната и у рано феудалним државама (Вајс, А. , Кандић, Љ., 1977). Што се тиче повреда личности које су предмет овог рада алтернативно су регулисане крвном осветом или композиционим системом. Друштвена припадност кривца или повређеног била је критеријум за одређивање висине композиције. Деликти против државе, против телесног интегритета и части, против имовине, против цркве и религије, представљају најважније врсте

кривичних деликата. Примарни циљ кажњавања у ранофеудалном кривичном праву је држање у покорности експлоатисаних од стране експлоататора.

3. Салијски закон- опште карактеристике

3.1. Салијски закон – опште карактеристике

Од краја петог века, када су створене прве германске државе на територији бившег римског царства, настају тзв. *leges barbarorum*. То су збирке обичајних права појединих племена, које су често у себи обједињавале и владаре уредбе. Представљале су важан извор права у Западној Европи, а писане су углавном латинским језиком. Салијски закон спада у групу најзначајнијих варварских закона-записа германског обичајног права. Првобитна верзија од 65 чланова настала је крајем петог или почетком шестог века, током владавине Клодовика (481-511), унука оснивача династије Меровинга³ (Николић, Д., 2013). Написан је на исквареном латинском језику, са доста уметнутих франачких речи и израза.

Овај закон регулише разноврсну правну материју (стварно право, облигационо, наследно, брачно и породично, процесно право), али доминирају одредбе из кривичног права. Примењиван је по персоналном принципу на Салијске Франке. Друштвено уређење Франака у прво време после освајања можемо проучавати на основу Салијског закона- законодавног споменика Салијских Франака. Ту се запажа процес распадања родовских односа, док сродници играју и даље велику улогу у животу слободних Франака.

Законом су регулисане казне ако се неко не одазове на суд, о крађи стоке, паса, птица, пчела, о штети причињеној усевима, о покраденим робовима, о крађама и провалама слободних људи, о пљачкашима, о убиству и отмици туђих жена, о паљевинама, о рањавању, о тровању, о крађи чамаца, о крађама у млину, о убиству деце, о блуду робиња, о потплаћивању, о сакаћењу, о спречавању путовања, о крађи

³ Услед каснијих прерада и допуна, постоји неколико верзија закона у којима има и до сто чланова, а пречишћени текст из доба Карла Великог имао је седамдесет.

лова, о отмичарима и убиству слободних људи... Овај закон је регулисао питање о досељењацима, о одређивању наследника, о сведоцима, о датој речи, о убиству грофа, о поротницима, о наслеђу, крвини, о ономе који хоће да се ослободи родбинских веза... Карактерише га одсуство општих, апстрактних правних норми и прилично висок степен формализма.

Средњи век се назива мрачним добом због контраста у односу на високоразвијене цивилизације старог века. Међутим, постојање правних извора даје светлост том добу. Кривично право у Франачкој, које се углавном сагледава кроз одредбе Салијског закона, налази на размеђи између кривичне одговорности и накнаде штете (Николић, Д., 2005). Квалификација кривичног дела зависила је од тога ко је извршилац кривичног дела, ко је оштећени, и од околности конкретног случаја.

Једна од карактеристика франачког права је класни карактер који се огледа у већем степену заштите коју уживају грофови, војници у краљевом војном походу и припадници краљеве пратње. Чињеница да је већа заштита Франака у односу на Галоримљане истиче етнички карактер овог права. Степен испољавања зле намере одређује кривичну одговорност, стога, већ имамо обресе кривице у том времену. У примеру случајног или нехатног извршења кривичног дела, предвиђена казна имаће више обележја надокнаде штете у односу на кривичне санкције. Кривична дела против живота и тела, уз кривична дела против имовине, доминирају по критеријуму бројности. Етничко шаренило, јак племенски партикуларизам и у ограниченост државне власти у доношењу и примени права, изнедрили су персонални принцип у примени права.

Слика бр.1 : Читање прве верзије Салијског закона у присуству владара Клодовика

3.2. Гране права у Салијском закону

Стварно право као да и није постојало у ранофеудалним државама, са изузетком трагова постојања племенско-колективне својине. Са изградњом феудалних односа стварају се велепоседи, јављају се прекаријални односи који у облику бенефицијума доводе до појма државине, а затим до института свијине.

Што се тиче наследног права, Салијски закон наводи редослед законских наследника (синови, кћери, мајка, супруга, браћа и сестре). Специфична је установа афатомије. Афатомија је „ квази “ тестамент при коме тестатор за живота преноси на неко друго лице са којим нијеу сродству, целу или део имовине са циљем усељења „примаоца“ у кућу декујуса и у року од годину дана расподелио заоставштину у складу са његовим и намерама.

Брачно и породично право је карактеристично по поступку закључења уговора између оца девојке и младожење, а који је обухватао веридбу (куповину невесте), пренос власти са оца на будућег мужа (*mundium*), давање мираза и предају невесте. Пуноважност уговора је доносила четвртину младожењине имовине млади након прве брачне ноћи. Црквени бракови су временом потисли бекство и отмицу девојке. После смрти умрлог, преживели супружник наслеђује половине имовине на бази чега се изграђује „ заједничка брачна тековина “.

Карактеристика облигационог права која се огледа у закључивању правоваљаног уговора у *fides facta*, пред сведоцима уз гласно навођење предмета облигације са обавезним руковањем на крају.

Највише заступљена у свим ранофеудалним зборницима је кривично-правна материја. Од кривично- правне одговорности ограђене су особе млађе од дванаест година за које родитељи и старатељи преузимају исту. Неколико елемената одређивало је висину казне за починиоце. Елементи који су се вредновали могу се побројати: признање деликта, сакривање злочина, квантитет, намера, покушај. У случају да окривљени призна извршење кривичног дела, биће дужан да надокнади штету, у супротном, дужан ће бити надокнадити и глобу. Сакривање злочина (бацање у бунар, закопавање у земљу или покривање лишћем) доноси троструко већу казну за убиство. Квантитет кривичног дела је уочљив кроз количину агресије испољене приликом извршења, док намера води ка сагледавању постојања умишљаја, нехата или самоодбране.

Применом компензационог система у Салијском закону, долази до изражаја класна издиференцираност франачког друштва, будући да су за исто кривично дело различито санкционисане различите категорије друштва. Откуп за убиство- *wergeld*-крвнина је спецификум франачког права, као и наглашена казуистичност и компензациона градација са ценовником накнада за убиство. Окрутност и јавност у изрицању казне у функцији су превентивног дејства.

Доказни поступак је строго формалан, а доказна средства су рационална и ирационална. У прво време, много су употребљавани Божји судови, затим су се користиле заклетве, саклетвеници, сведоци, јавне и приватне исправе.

4. Руска правда- опште карактеристике

4.1. Кратка правда

У литератури је уобичајено да се први покушај одређивања кривичног дела на један општији начин везује управо за Руску правду. Руска правда је древноруски правни

споменик који носи епитет најзначајнијег, пронађен од стране В. Н. Татишчева у једном новгородском Летопису из средине петнаестог века. Први пут је публикован 1761. године, што уједно представља најстарију верзију блиску оригиналу из једанаестог века који није пронађен, познату под именом кратка редакција Руске правде (Кратка правда). Кратка правда садржи три целине. Настанак прве целине везује се за време Јарослава Мудрог, а у поменутом Летопису је смештена под годином 1016-ом, одмах након приповедања о победи Јарослава Мудрог над Свјатополком у борби на Кијевски престо. У том оквиру обухваћено је првих осамнаест одредби Кратке правде, у науци препознатљива као Правда Јарослава (најдревнија Правда). Овом целином обухваћене су норме настале као старински обичаји које су временом добиле карактер правних норми.

Неке одредбе Правде Јарослава стварају слутњу да је овај закон даровао Новгородцима из захвалности за њихову подршку у борби против Свјатополка.⁴ Треба поменути да се одредбе овог дела односе на убиство, на кривична дела против личности (повреде и увреде) и на кривична дела против имовине. Део који обухвата правне норме уобличене за време владавине тројице синова кнеза Јарослава Мудрог, а везује се за интервал од 1054. до 1076. године чини другу целину унутар Кратке правде познату као Правда Јарославича, а броји двадесет и два члана (члан 19 – члан 41). Овај део је у оквиру кривичног права, а најбитнија новина коју носи је укидање крвне освете и замењивање исте вирама (новчаним казнама за убиство). У овом делу јавља се санкционисање телесних повреда, физичког злостављања, крађе, уништавање и оштећење туђих ствари, оштећење међашких знакова и преораване међа, као и јављање идеја законодавца о судском поступку. Покон вирни и Урок мостњикам су два члана, под редним бројем 42 и 43, који формирају трећу целину која говори о накнадама сакупљачима вире, као и мостарима за грађење и одржавање мостова.

4.2. Шира правда

Проширена редакција Руске правде, која се често назива и Шира правда, јесте зборник нешто познијег дрвноруског права. Заснована је на неком тексту Кратке правде

⁴ У прилог томе имамо чињеницу да се не спомињу судске таксе које би ишле кнезу, нити о учешћу кнеза у судским пословима, будући да суђење припада ужој друштвеној заједници и кнезу, макар кроз ову привилегију Новгородца.

(вероватно старијем и од оног пронађеног у препису из петнаестог века), затим на Уставу кнеза Владимира Другог Мономаха (1113-1125) и законодавству других руских кнежева с краја једанаестог и из дванаестог века. (Николић, Д., 2000). У научној употреби је тзв. Тројицки рукопис из друге половине 14. века, премда њен оригинал није сачуван.⁵ Издање Тројицког рукописа из 1984. године броји 121 члан, док се је десетак пратећих и допунских чланова из других преписа проширене Редакције. Већина истраживача је сложено када се говори о природи овог акта, да је реч о званичном акту законодавне власти (премда се у самом законском тексту помињу кнежеви као актери стављања на снагу, као и мењања одредби). Такође, сложни су истраживачи да је реч о зборнику обичајног права и закона, као и уредби појединих руских кнежева. Руска правда је световни законски текст, донет од државне власти и за потребе световних судова, а целокупна обрађена тематика може се разврстати у једанаест тематских целина које се односе на одговорност за убиство на територији општине, убиство људи везаних за кнежев или бојарски посед, доказна средства, телесне повреде и увреде, свод као доказни поступак, крађу, облигације, норме о сељацима - закупима, групу хетерогених правних норми, наследно право као и на одредбе о обичним робовима- холопима.

4.3. Скраћена правда

Скраћена верзија се у науци најчешће третира као историјски споменик другоразредног значаја. Много је неразјашњених суштинских питања у конекцији са овим правним изворем.⁶ Велика вероватноћа се појављује у виду претпоставке настанка Скраћене правде у виду скраћивања Шире правде уз одабир правних норми са карактером важећег права актуелног времена од стране приређивача. Тренутак настанка научници проналазе у варијацији од петнаестог до седамнаестог века.

⁵ Најстарији познати препис Шире правде налази се у једној новгородској Крмчији написаној око 1282. год. (тзв. Синодални рукопис), али се у науци чешће користи тзв. Тројицки рукопис из правног зборника „Мерила правденог“ из друге половине 14. века. Текст Шире правде чини 28. и 29. главу овог Зборника.

⁶ Опште становиште правних историчара настанак Скраћене правде везује за скраћивање текста Шире правде, одабиром приређивача правних норми које су у то време биле важеће. Постоје и опречна мишљења. Уколико се томе дода и дискутабилно време настанка овог извора, блиско је окарактерисати је као другоразредни извор.

Слика бр.2 : Јавна читања Руске правде у присуству кнеза Јарослава

4.4. Гране права у Руској правди

Када говоримо о стварном праву, у древноруском словенском праву првобитно се појавила свест о својини на покретној личној имовини. Временом су се објекти својине умножили, али ће дуго доминирати колективна представа о њој. Према изворима из једанаестог века, кнежевски, бојарски и црквени поседи јављају се као организована сеоска газдинства која обрађује радна снага у лику робова и зависних сељака. Индивидуална својина имала је велики значај у деловима земље где је било на снази кнежево законодавство. Треба напоменути титулар својине може бити једино слободан човек, неропског положаја.

Наследно право се развијало на основу обичајног права са гаранцијом наслеђивања извесних делова имовине у виду дељења наследне масе на делове који припадају породици, ширем колективу и дела слободног за располагање у смислу завештања, што издваја два начина наслеђивања- законско и тестаментално. тестаментално наслеђивање имало је предност над законским, а Правда је са прецизношћу регулисала наследна права жене- удовице, њене малолетне деце, деце из различитих бракова и различитих полова, са правичним обезбеђењем имовинских права чланова породице оставиоца.

За брачно и породично право карактеристична је индивидуална породица коју чине муж, жена и деца са сопственим газдинством чије уређивање односа преузима црква кроз утицај хришћанства.

Облигације у древноруском праву су у виду накнаде штете, понекад праћене и новћаним казнама, а узроковане су деликтима. Сам појам уговора још увек није изграђен, али је било познато да стране уговорнице треба да испуњавају услове у погледу пословне способности-у погледу узраста и статуса. Треба напоменути да холоп(роб) није могао бити субјект правних односа и није могао да одговара за своје обавезе, већ је његов власник сносио одговорност. Древноруско право познаје два вида одговорности из уговора-личну и имовинску одговорност. Уговор о купопродаји је био најзаступљенији у свакодневном животу, док древноруско право регулише и уговор о зајму, уговор о остави, као и уговор о најму.

Кривично дело у овом праву назива се „обида“, док је кажњивост главно обележје преступног понашања. Кажњива је повреда норми кнежевског законодавства, обичаја и уставова религије и морала. Руска правда познаје само две врсте кривичних дела- против личности и против имовине. У кривична дела против личности Правда убраја убиство, телесне повреде, увреде и туче, док у она против имовине наводи разбојништво, крађу, повреду међе, незаконито коришћење туђе имовине.

Дела против државе се не помињу, а штета причињена кнезу третира се као причињена држави, стога се дела против кнежевих интереса квалификују као веома тешка. Правда помиње рационална доказна средства у виду видока и послуха, свода и праћења трагова, као и имагинарна доказна средства као што су правдање усијаним гвожђем, правдање водом и судски двобој. Судски поступак се развијао од судске функције сеоске општине, преко акузаторног поступка до поступка којег су изнедрили кнез и његов управно-судски апарат.

Судски поступак је веома строг и везан за одређене формалности. Поступак се покретао на захтев тужиоца изузев код јавних деликата када се се покретање поступка врши по службеној дужности. Тужилац је позивао странку пред суд и подносио доказна средства. Поступак је почињао тако што је тужилац у свечаној форми изнео своје захтеве супротној страни, а она је могла у целости да наводе призна или порекне, будући да процедурални приговори нису били допуштени.

5. Убиство и телесне повреде у Салијском закону

5.1. *Кривично дело убиства*

Салијски закон предвиђа кривично дело убиства- наводи случајеве убиства детета, слободне и трудне жене, робова, слободног Франка, Римљанина у дворској служби, земљорадника или онога који плаћа држави дажбине, затим, грофа, човека на војном походу, домаћег слуге, ковача, златара, свињара, виноградара, коњушара и животиња. Наведено је убиство на пијанкама, где је интересантна процена околности случаја у смислу броја саизвршилаца кривичног дела, где у ситуацији када их је било пет, шест или седам, сви солидарно носе одговорност и плаћају крвнину, за разлику од већег броја осумњичених, где ће одговарати само доказани.

Кривично право у Франачкој налази се између кривичне одговорности и накнаде штете, док квалификација кривичног дела зависи од тога ко је извршилац кривичног дела, ко је оштећени, и од околности конкретног случаја. Франачко право карактерише класни карактер који се огледа у већем степену заштите коју уживају грофови, војници у краљевом војном походу и припадници краљеве пратње. Чињеница да је већа заштита Франака у односу на Галоримљане истиче етнички карактер овог права. Степен испољавања зле намере одређује кривичну одговорност, стога, већ имамо обресе кривице у том времену. У примеру случајног или нехатног извршења кривичног дела, предвиђена казна имаће више обележја надокнаде штете у односу на кривичне санкције. Кривична дела против живота и тела, уз кривична дела против имовине, доминирају по критеријуму бројности. Етничко шаренило, јак племенски партикуларизам и у ограниченост државне власти у доношењу и примени права, изнедрили су персонални принцип у примени права.

За извршено убиство плаћала се крвнина, која је зависила од: тежине дела, сталежа, пола, узраста и етничке припадности убијеног. У почетку, обавезом плаћања крвнине били су обухваћени и убица, али и његови сродници. Обавеза плаћања крвнине се односи најпре на оца и на браћу убице. Уколико ни они немају довољно имовине да исплате крвнину у потпуности, обавеза плаћања се даље преноси на тројицу најближих

сродника. Уколико ни убица ни његова родбина нема довољно имовине да исплати крвнину, убица ће платити својим животом. Крвнина је уведена како би се искоренила крвна освета, али је немогућност исплате крвнине доводила до враћања легалне крвне освете.

Ако неко настрада од стране разбојничке банде, казна је шесто солида, а 1800 солида за члана краљеве пратње. Ако неко буде убијен на скупу где је присутно више од пет, а мање од седам лица, преостали треба да открију кривца, у супротном ће заједно одговарати. Ако их је на скупу било више од седам, кривицу ће сносити само они који буду доказани као кривци. Уколико нападну на путу умре од последица повреда, а нанешено му је три или више рана, појединачно ће сносити одговорност, друга тројица платиће тридесет, а трећа тројица петнаест солида.

Уколико неко убије дечака млађег од десет година, платиће износ од шесто солида, док за убијено дете док је још увек у мајчиној употреби казна стаје сто солида. Занимљиво је степеновање казне у односу на убијену слободну жену по критеријуму способности рађања, у износу од двеста солида за ону која не може да рађа, и шесто за ону која може.

Ако је до убиства дошло од стране животиње, половину крвнине плаћа власник, док се у име друге половине предаје животиња. Износ крвнине је шесто солида у случају прикривања кривичног дела, ако је жртва бачена у бунар или воду, или покривена грањем или нечим другим, или је трипут већи износ када је жртва члан краљеве пратње.

Кривична дела убиства су у најтешњој вези са плаћањем крвнине. Франци су познавали крвну освету и одмазду, али су обе постепено потискиване откупом (композицијом) у оним случајевима који су износени пред суд. Салијски закон садржи казне које изриче и одређује суд, док је у случајевима изван суда то препуштено вољи супростављених странака. Постојала је и могућност нагодбе између кривца и оштећеног, или његових сродника (у случају убиства), вансудским путем.

5.2. Кривично дело телесних повреда

Покушај телесних повреда (рањавања или сакаћења), предвиђају се овим законом према нападнутом делу тела, у зависности од тога да ли „крв истече“ или не, да ли је средство покушаја извршења оружје или није. Уколико је покушај или извршен напад на главу човека, или пак трбушни део казне ће бити наплаћене са додатком трошкова лечења, док ће исто тако бити кажњени покушаји сакаћења руке, ноге, ока, носа, прстију, као и ушкопљење.⁷ Висина крвнине се креће од 200 солида⁸ за убиство слободног Франка, 300 солида за убиство Римљанина који је живео на двору, до 600 солида за убиство грофа. За убиство Римљанина који је плаћао дажбине држави, 62 ½ солида, док је за осакаћеног човека остављеног на путу крвнина сто солида. За домаћег слугу, златара, свињара, виноградара или коњушара казна је тридесет солида.

„Ако неко некоме одсече руку или ногу, или извади око или откине нос, да плати 4000 динара, што износи 100 солида.“⁹ Уколико повређена рука „не отпадне“, 62 ½ солида дугује кривац (иста висина казне је у случају враџбина у покушају тровања), док се за повреду главе, између ребара или у стомак, плаћа тридесет солида у име казне, са додатком од пет солида у сврху лечења. Уколико као последица повреде наступи смрт, двеста солида треба да плати кривац. За случај да „крв потече“ прописано је петнаест, у супротном по броју удараца ће се наплатити по три солида за сваки. Уколико је одсечен палац- тридесет солида (иста је висина казне за све прсте, са изузетком кажипрста чија казна износи тридесет и пет).

⁷ Занимљиво је да се казна кастрације у Салијском закону појављује као казна искључиво за робове као починиоце деликата. Кастрација слободних људи била је не само забрањена, него и запређена изразито високом новчаном казном од двеста солида. То је уједно и највећа казна предвиђена за било који деликт сакаћења из члана 24. Салијског закона. Ова врста казне прописује се уз новчану казну од шест солида. Према је казна прописана за робове мушкарце, уколико је окривљена жена, њен власник ће платити одређени износ или ће она истрпети 144 удараца бичем.

⁸ У то време се за износ од 200 солида, могло купити чак 100 волова.

⁹ Члан 29., став 1, Салијски закон

5.3. Казнени систем у Франачкој

Wergeld (крвнина) која се одређивала у односу од тежине дела, сталежа, пола, узраста и етничке припадности жртве плаћала се за извршено убиство. Обавезом плаћања крвнине били су обухваћени убица са његовим сродницима. Обавеза плаћања крвнине се односи примарно на оца и на браћу убице, док се у случају да они немају довољно имовине да исплате крвнину у потпуности, обавеза плаћања даље преноси на тројицу најближих сродника са очеве и са мајчине стране.¹⁰ Међутим, уколико ни убица ни његова родбина нема довољно имовине да исплати крвнину, преостало средство за плаћање биће живот убице. На овај начин, иако је крвнина уведена како би се искоренила крвна освета, немогућност исплате крвнине доводила је до враћања легалне крвне освете (Николић, Д., 2007). Супсидијарна одговорност сродника убице за плаћање крвнине укинута је почетком шестог века, што је резултирало погоршањем положаја убице.

Салијски закон предвиђа посебан кривичноправни статус за малолетнике млађе од дванаест година, у смислу ослобођења од кривичне одговорности уз постојање посебних одредби за случајеве када су исти жртве кривичног дела убиства. Уколико неко убије дечака млађег од десет година, платиће износ од шесто солида, док за убијено дете док је још увек у мајчиној употреби казна стаје сто солида. Занимљиво је степеновање казне у односу на убијену слободну жену по критеријуму способности рађања, у износу од двеста солида за ону која не може да рађа, и шесто за ону која може.

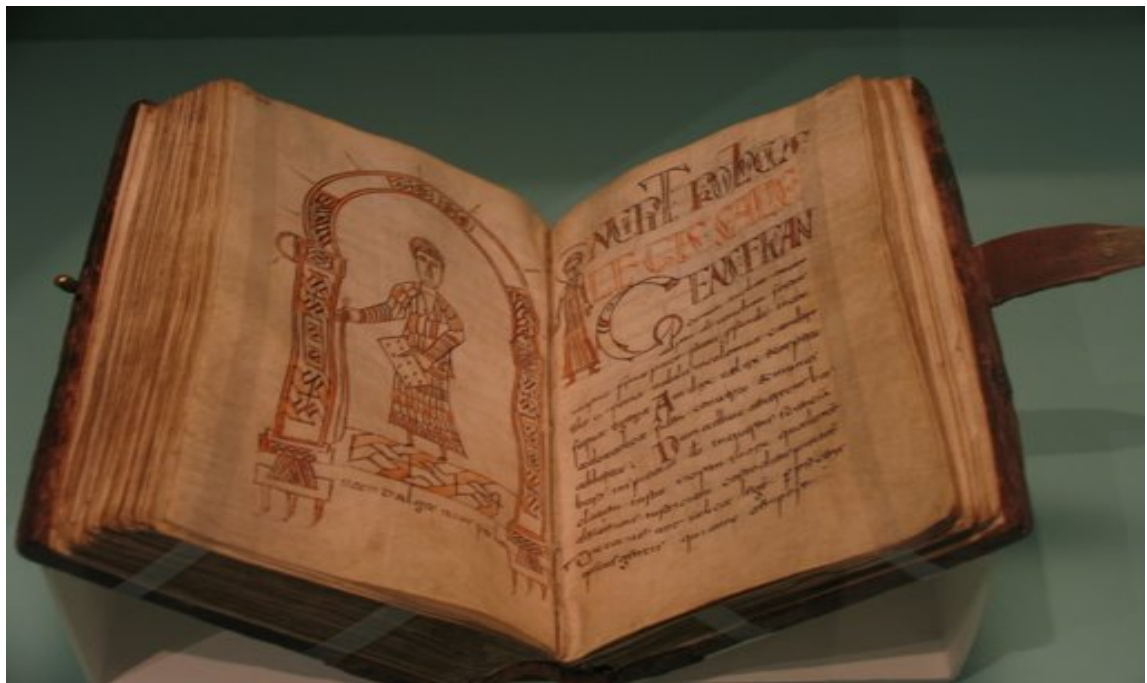
Ако је до убиства дошло од стране животиње, половину крвнине плаћа власник, док се у име друге половине предаје животиња.

Почетне норме Салијског закона регулишу кривична дела против личности. Крвна освета подигнута на законски ниво легалног института носи инкриминицију кривичног дела убиства, при чему се прописује освета за убијеног коју спроводи брат, отац, син, братанац или сестрић. Уколико убијеног нема ко да освети, убица ће у том случају да буде кажњем само новчано. Сваког убицу очекује једнак третман, и према њему се алтернативно примењује крвна освета или новчана казна. Законодавац наводи одређене категорије људи који уживају посебну заштиту кнеза услед убиства због природе посла (јабетник – кнежев службеник, мечник – онај који је наоружан мачем, гридин – члан

¹⁰ Једини начин ослобођења одговорности сродника, било је одрицање родбинских веза са убицом.

кнежеве дружине), одвојености од својих сродника (трговци) и због особености личног статуса (изгој – човек који не припада ниједној општини) (Димовски, Д., 2011).

У случају када је жртва кривичног дела отац, половину крвнине добијају синови, а другу половину деле најближи рођаци са очеве и материне стране. Ако било са очеве, било са материне стране нема ниједног рођака, тај део припада државној благајни. У случају када извршење пресуде спроводи гроф , онда једна трећина накнаде обавезно припада држави. Висина *wergeld*- а и широк круг њиме обухваћених лица, могли су бити не само вид одмазде, већ и средство притиска да се одрже породичне везе ради моралног утицаја на околину, тј. на сроднике: шира заједница је тако морала да води рачуна о понашању и поступцима својих појединих сродника, јер су за њихове поступке одговарали и други чланови породице (Николић, Д., 2007).

Слика бр.4: Салијски закон

6. Убиство и телесне повреде у Руској правди

6.1. Убиство и телесне повреде у Руској правди

„ Злоделима “ се именују кажњиве радње већ у летописима, иначе се још увек не користе неки општи термини за кажњива дела. Крађе, убиства и туче су преступи који државна власт кажњава у древној Русији. Кажњивост повреда норми кнежевог законодавства, обичаја и религиозно- моралних установа главно је обележје преступног понашања у најстаријем периоду.¹¹ Руска правда представља први покушај одређивања кривичног дела на општи начин. „ Обида “ је најчесталији назив за кривично дело. Кривична дела против личности (убиство, телесне повреде, увреде, туча) и против имовине (разбојништво, крађа, повреда међа, незаконито коришћење туђе имовине) су две врсте кривичних дела која познаје Руска правда којима је пружена правна заштита појединцу од стране законодавца. Кривична дела против појединих чланова кнежевске управе на двору и на његовим земљишним поседима нису дата у најјаснијем облику, док дела против државе нису споменута.

Треба напоменути да се штета причињена кнезу изједначава са оном причињеној држави, па се с тим у вези таква врста дела карактерише као веома тешка. Масовно је извршавано кажњавање учесника побуна на лицу места, док је одговорност за много тежа била дефинисана као политичка, а не кривична, када се у лику извршилаца истих дела појављивао неко од кнежева. Стварни односи политичких снага су одређивали цену одговорности у уским владарским круговима.

Црквени устави кнежева доносе већи број објеката заштићених од кривичног угрожавања. Силовање, многоженство, неверство супружника и увреда жене неке су од новина при дефинисању непожељног поступања. Интересантна је чињеница да је за блуд свекра са снајом, или двојице браће са једном женом, санкционисано великом новчаном казном. Новина када је реч о казнама, носи појаву црквених епитимија (забрана

¹¹ Уговор са Византијом из 911. године говори о кривичном делу убиства у виду легализоване крвне освете. Ако убица успе да не падне под удар легализоване крвне освете, као казна узиман је део његове имовине. Међутим, уколико је убица био таквог имовног стања да није имало шта од њега да се узме, онда би га породица убијеног прогонила све док крвна освета не би била испуњена.

причешћа или присуствовања литургији) . Када су извесне одредбе биле праћене додатком „ казниће кнез “ извршење казне препуштало се световним органима.

У кривичном процесном праву на снази је начело формалне истине, али ако оптужени за убиство не успе да нађе довољан број саклеветника¹² његова невиност провериће се помоћу имагинарног доказног средства, правдања усијаним гвожђем¹³. Руска правда каже да оптужени за убиство своју невиност доказује са седам саклеветника, док странац доказује своју невиност са два саклеветника, полазећи од тога да странци у свом суседству немају толики број сродника и пријатеља који би могли посведочити да нису извршили убиство.

6.2. Кривично дело убиства

Уговор са Византијом из 911. године одређује да онај ко је некога убио мора „ умрети на лицу места “ чиме се легализује крвна освета. Могућност за имовинску одговорност јављала би се у случају да кривац успе да се сакрије и онда би ступало на сцену узимање дела имовине имућних убица, док су сиромашне убице прогањане све до реализације крвне освете.

У Правди Јарослава предвиђена је крвна освета сродника, и вира од четрдесет гривни као супституциона казна. У Правди синова Јарослава, појављује се неравноправност при одговорности, будући да је предвиђена двострука висина вире за убиство појединих личности везаних за кнежев или бојарски посед.

Допуштени поступак убиства лопова на лицу места добија ограничење у виду да се свезан и ухваћен лопов не сме убити, већ се мора одвести на поступак суђења у кнежев двор. Евидентна је дужност општине при ангажовању за проналажење разбојника, премда се за нетражење и непроналажење истих плаћао високи новчани износ.

¹² Саклеветници нису исто што и сведоци; њихова је улога појачавање снаге заклетве оптуженог.

¹³ Правдање усијаним гвожђем као имагинарно доказно средство се користило и код оптужбе за крађу вредности изнад пола гривне злата. Према претпоставкама правних историчара, проверавање усијаним гвожђем се спроводило на тај начин да је оптужени био у обавези да изувен пређе неколико корака преко усијаног гвожђа или да држећи усијано гвожђе у својој руци начини одређени број корака. На основу опекотина се тумачило да ли је оптужени крив или не.

Откуп за убиство дуго времена је егзистирао у руском праву тако да Ши́ра редакција Правде помиње откупнине (крвнине) за убиство људи различитих друштвених статуса, од највиших кнежевих функционера огњишчанина до обичног роба, холопа. Интересантно је да се убиство холопа имало третман као уништење имовине и да је холоп имао своју тржишну цену која се је исплаћивала холоповом власнику. Убиство жене је кажњавано попут убиства мушкарца. Не сазнајемо како се поступало са женама убицама, али можемо наслутити.

Не говори се о покушају убиства кнеза и најкрупнијих феудалаца. Обична убиства су се догађала током свађе или туче и она су најбројнија у овом законском тексту, с тим што се помиње убиство при разбојништву. Ово кривично дело је окарактерисано суровим наносењем штете како личности, тако и имовини оштећеног. У складу са тим, починиоци ове врсте кривичних дела санкционисани су предајом кнезу на милост и немилост.

Према степену кривичноправне заштите у погледу кривичног дела убиства, Правда одређује да се за убиство жене одговара као и за убиство мушкарца (члан 88.), док се за убиство роба не плаћа новчана казна, већ само накнада њихове цене, што значи да се убиство ове категорије становништва третира као уништење туђе имовине (члан 89). За убиство сопственог роба се није одговарало, јер није представљало кривично дело, већ грех за који може бити изречена црквена казна према црквеном праву и од стране црквеног суда (Николић, Д., 2005). Уколико лопов за време крађе буде убијен, за његово убиство се не одговара. Ако се ради о лопову који је ухваћен, постоји обавеза да буде одведен на кнежев двор ради суђења. Међутим, ако је лопов већ био ухваћен и везан, па затим буде убијен, прописана је новчана казна (чланови 49, 50 и 51). Проналажење разбојника или алтернативно плаћање високих новчаних казни уколико се потрага заврши безуспешно, у обавези су општине.

Новчане казне за убиство појединих припадника друштвених група везаних државном функцијом, занимањем или статусом за кнежевски или бојарски посед, заједничко су обележје друге тематске целине Ши́ре правде. У зависности од процене значаја службе која се обавља, или од оновременог вредновања друштвеног ранга убијеног, висина казне варира од осамдесет до пет гривни (Николић, Д., 2000).

Из чланова Руске правде сазнајемо висину казне за почињена кривична дела. Казна за убијеног кнежевог отрока, коњушара или куvara износи четрдесет, док је за тиуна огњишног и тиуна коњушног осамдесет гривни. Уколико је жртва кнежев сеоски тиун или тиун земљораднички- дванаест, док се за кнежевог рјадовича или бојарског

рјадовича, смерда или холопа, дугује пет гривни, са изузетком робиње за чију смрт је накнада шест гривни. Казна од дванаест гривни очекује убицу занатлије, роба васпитача или робиње дадиље.

За убиство бојара, одн. старијег кнежевог дружиника (огњишчанина¹⁴), благајника или сакупљача дажбина (појездног), плаћала се највиша казна са освртом на мотив убиства, па с тим у вези дело извршено као последица увреде од стране убијеног носи забрану општини да помогне учиниоцу кривичног дела у прикупљању вире. За убиство огњишчанина „приликом разбоја¹⁵“ у случају да општина одбије да трага за убицом, или истог да преда кнезу, општина ће надокнадити казну.

Руска правда предвиђа у виду новчане казне супсидијарну одговорност општине на чијој територији се догодило убиство уколико се убица не пронађе, у виду новчане казне. Уколико је општина почела да исплаћује новчану казну, а убица је накнадно пронађен, они ће заједнички исплаћивати половину дате суме, док ће друга половина пасти на терет убице. Општинама је на овај начин сугерисано да учине све у циљу проналажења убице.

Од правила да општина супсидијарно одговара, постоји изузетак који се огледа у томе да када је до убиства дошло без свађе, за време пљачке, онда општина не плаћа казну за разбојника, већ га прогони заједно са његовом породицом, при чему ће се његово имање „разграбити“. (Димовски, Д., 2011). Такође, општина не плаћа казну и када је пронађен леш непознатог човека коме се име не зна.

¹⁴ Онај ко би убицу огњишчанина убио на лицу места („као пса“ - члан 21. Правде Јарославича), кривично не одговара.

¹⁵ Свађа, расправа са тучом, физичко разрачунавање.

6.3. *Кривично дело телесних повреда*

Наношење повреда појединим деловима тела, ударац мотком, чупање браде, претња оружјем и увреде санкционисани су новчаним казнама диференцираним у зависности од врсте повреде (не и тежине) . Правда не поседује бистру слику о степеновању повреда и угрожавања, па се намеће сам принцип казуистичности.

Нема покушаја уопштавања, будући да се случајеви телесне повреде и моралног интегритета набрајају са прописаним конкретним казнама за појединачне случајеве. Основно правило код телесних повреда је идентично као и код убиства- приватна освета. Уколико неко некога претуче толико да му потече крв или да буде у модрицама, а повређени „ не може да му се освети “, платиће му три гривне и трошкове лечења. (Николић, Д., 2000). Онај који на напад одговори нападом (на ударац мача узврати истим ударцем) биће поштеђен одговорности.

Наношење повреда појединим деловима тела, ударац мотком, чупање браде и претња оружјем кажњавају се новчано. Правда нема јасно схватање о степену повреде или угрожавања, иако су новчане казне диференциране у зависности од врсте повреде, већ се набрајају случаји повреде телесног интегритета, те се прописују конкретне казне за сваку од повреда без покушаја уопштавања.

Казна од дванаест гривни очекује оног ко удари неисуканим мачем, али и батином, чашом, рогом, тупом страном оружја. Уколико је рука засечена па „отпадне“, казна износи двадесет гривни са додатком још десет што ће припасти повређеном(исто важи за повређену ногу или око), док ће се пострадали прст платити три гривне у име казне, са додатном гривном за оштећенога у сврху лечења.

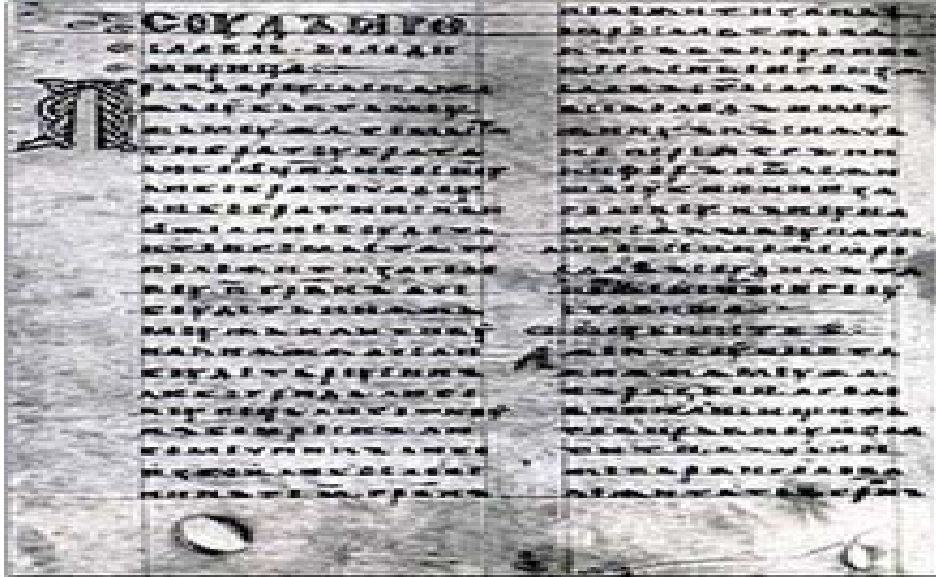
6.4. Казнени систем

Новчане казне су врста апсолутно доминантних казни у Руској правди, са претпоставком разноврсног казног система у пракси. Одлика овог правног зборника била је раскидање са морално- обичајним установама паганства са тенденцијом учвршћивања хришћанских вредности. Систем новчаних казни је средство постизања новчаног еквивалента причињене штете (повреде) као једног јединственог критеријума интереса различитих појединаца. У погледу кажњавања било је благог карактера (у поређењу са византијским тога времена) премда су сурови начини кажњавања били противни хришћанској доктрини човеклољубља, као и општој визији руских законодаваца. Казна је износила половину новчане казне уколико је жена скривила сопствено убиство.

Смртну казну Руска правда не познаје. Пред крај десетог века смртна казна уступа место новчаној. Доношењем Руске правде систем новчане казне је преовладао у потпуности, а смртна казна је евентуално у стварности остала као прерогатив ванредних фактичких овлашћења кнежевске власти.

Новчана вира плаћала се за убиство слободног човека. У Правди Јарослава, једнака је за све убијене и износи четрдесет гривни сребра. У правди синова Јарослава, за припаднике вишег слоја друштва, вира износи осамдесет гривни. За убиство роба и холопа није се плаћала иста, већ само надокнада њихове цене. Будући да су износи вире изузетно високи, мали број људи је био у могућности платити их сопственим средствима.

“ Дикаја вира “ представља институт где учествују чланови конкретне општине који уплаћују одговарајуће новчане износе на име вире, чиме подмирују откуп за убиство извршено од стране члана конкретне општине или када кривац није пронађен. Они који нису уплаћивали у општински фонд, нису могли да рачунају на солидарност своје заједнице код плаћања вире. Треба споменути и продажу која је најзаступљенији вид новчане казне, изречена кривцу који је припадник слободног слоја друштва.

Слика бр.3 : Руска правда

7. Сличности и разлике правних норми којима се санкционишу убиство и телесне повреде у Салијском закону и Руској правди

Сличности које се односе на правне норме којима се санкционишу убиство и телесне повреде у Салијском закону и Руској правди, огледају се у постојању сличних правних института, као и таксативно набрајаних кривичних дела и казни за иста учињена. Оно што је *wergeld* за Салијски закон, то је *вира* за Руску правду. *Wergeld* и *вира* представљају синониме за плаћање крвнине. У Франачкој се крвнина даје за убиство или тешке телесне повреде, док се у Кијевској Русији плаћа за убиство слободног човека.

Висина крвнине се одређује у зависности од тежине извршеног дела, од друштвене припадности, етничке припадности, сталежа, узраста и пола убијеног или повређеног лица. У случају где су на једној страни у спору лица из краљеве пратње, грофови, војници или лица у војном походу, долази до изражаја класни критеријум. Када

се осврнемо на дуговане износе Францима у односу на Галоримљане, препознајемо етнички критеријум.

Такође, Руска правда врши диференцијацију казни у односу на лица у улози оштећеног, па се новчане казне за убиство појединих припадника друштвених група везаних државном функцијом, занимањем или статусом за кнежевски или бојарски посед, па у зависности од процене значаја службе која се обавља, или од оновременог вредновања друштвеног ранга убијеног, висина казне варира од осамдесет до пет гривни. С тим у вези, разликују се казне за убијеног огњишчанина, благајника или сакупљача дажбина (појездног), кнежевог отрока, коњушара или куvara, тиуна огњишног и тиуна коњушног, кнежевог сеоског тиуна или тиуна земљорадничког, кнежевог рјадовича или бојарског рјадовича, смерда или холопа, занатлије, роба васпитача или робиње дадиље.

Чињеница је да су дела против личности су најбројнија у Салијском закону и Руској правди. Субјективни моменти се вреднују код степеновања одговорности за извршено кривично дело и у једном, и у другом закону. Испољавање зле намере, безобзирности или покушај прикривања дела повећава сразмерно износ казне.

Салијски закон помиње да злочинац затечен на месту извршења злочина, или ухваћен у бекству, у почетку може бити моментално убијен, а касније само уз услов да је приликом хватања пружио отпор. Руска правда допушта убиство лопова на лицу места, али је за овај вид реакције ограничавајућа чињеница да се ухваћен и свезан кривац не сме убити, већ мора бити одведен на кнежев двор ради суђења.

Циљ плаћања и *wergeld*-а и вире је економско уништење породице кривца и ширег круга сродника.

8. Убиство и телесне повреде у Краткој и Широј редакцији Руске правде

За Црквени устав Јарослава везује за своју садржину доградњу, обликовање и разграничавање појмова о прекршају, материјалној штети. Греху, моралној штети и моралној неправди. Као новину је увео одредбу о кажњавању радњи и поступака које по старом закону нису биле дефинисане као кажњиве. Систем казни постаје богат за епитимије и затварање у црквену кућу уз принудни рад у корист цркве.

Кратка правда дефинише појам крвне освете од стране најближих сродника за случај убиства слободног човека од стране човека исте категорије становништва, а за случај да не би било никог ко би извршио освету, износ вире износио је 40 гривни. Уколико би жртва била припадник Русина, гридина, трговаца, јабетника, мечњика, изгоја, или Словенина дуговао се исти износ. Отуда се као основни начин на убиство у Правди Јарослава крвна освета јавља као основни начин реакције на убиство. Овим одредбама је обичај уздигнут на ниво легалног института, а тиме и подвргнут одређеним ограничењима како би се у улози осветника могли наћи једино брат, син, отац, братанац или сестрић, уз додатно ограничење новчане надокнаде од четрдесет гривни која је ограничила материјално лишавање породице убице.

Што се тиче разлике међу убијенима и убицама у погледу мотива за извршење кривичног дела, као и по степену кривице, она није постојала. Влада систем објективне одговорности и на снази је примена алтернативног режима- или крвна освета, или откуп.

За разлику од једнаког третмана у смислу кривичноправне заштите у Краткој правди, где је законодавац нашап за сходно да само поименице поброји поменуте категорије због уживања посебне заштите кнеза, природе посла или особеног личног статуса из Широј правде закључујемо да се појављују две различите висине казни за убиство од четрдесет и осамдесет гривни, а у зависности од припадања одређеном друштвеном сталежу.

Када говоримо о телесним повредама Кратка правда као основно правило поставља принцип приватне освете, па повређени има право да моментално узврати исатом мером нападачу, или да од њега захтева новчано намирење чију би висину одредила врста повреде. Члан 2 напомиње да уколико неко буде претучен до те мере да му

потече крв или да се манифестују модрице да ће му кривац платити три гривне и трошкове лечења, премда повређени „ не може да се освети “ . Ако је реч о у истом случају с новином употребљеног средства извршења кривичног дела у виду мотке, штапа, длана, чаше, рога или тупе стране оштрог оруђа, платиће му се дванаест гривни. Иста казна се прописује и онда када неко удари мачем (не извадивши га из корица) или пак, дршком мача.

Платиће износ од четрдесет гривни, онај који је изазвао тешку телесну повреду и повреду са последицама пропраћеним нарушењем и оштећењем здравственог стања повређеног. Интересантна је чињеница да је дванаест гривни казна за чупање бркова и браде, док је за одсецање прста само три гривни. Исти износ следује за покушај повреде, као и када неко некога „ одгурне или га привуче к себи “ . За овај случај гурања потребно је обезбедити два сведока, као и у ситуацији када је неко претучен, а на њему нема видљивих трагова насиља. Јарослав је увео сведоке као ново доказно средство, а дотадашњу актуелну заклетву оставио за припаднике Варјага и Колбјага.

Најбитнија новина коју носе новододате правне норме у Кратку правду после смрти Јарослава Мудрог је укидање крвне освете као легалног института и супституцијом на њено место откупнина. Кнезу се плаћа новчана казна повећана на осамдесет гривни за убиство бојара, одн. старијег кнежевог дружиника (огњишчањина) , благајника или сакупљача дажбина (подјездног) . По први пут се води рачуна о мотиву убице и то је са правног аспекта јако битна промена. Тако се, нпр. у члану 19 има у виду убиство „ услед увреде “ , што се у литератури, објашњава као реакција на неки поступак жртве. Овај случај је отежан тиме што општина не може помагати у прикупљању новчаних средстава за плаћање казне. Убиство са умишљајем препознајемо и у члану који описује убиство огњишчанина приликом дела разбојништва.

Из чл. 1 Шире правде закључујемо да постоји алтернатива између крвне освете или новчане надокнаде, вире. Освету преузимају на себе најближи сродници („ осветиће брат брата, или отац, или син, или братанац, или нећак ... “) Уколико не буде ниједног од ових лица за улогу осветника, као алтернативна казна излази у први план вира у износу од осамдесет или четрдесет гривни у зависности од друштвеног статуса жртве. У литератури постоји подела између оних који гледају на крвну освету као на вансудску установу, и оних који сматрају да је установа којој претходи судска одлука за извршење исте.

Непознаница је постојање трагова крвне освете код представника различитих сталежа, али се намеће логичан закључак да је замена исте новцем била ближа и више одговарала слојевима који су имовински јачи, као и бољарима, па се бољари у законском тексту не помињу као извршиоци крвне освете. У члановима 3- 8 дефинисана је одговорност општине за убиство, уређују се односи државе, општине и кривца који је њен члан а околности под којима је извршено убиство одређују рокове (нпр. „ више година уколико убица не учествује у томе.. “) и начин уплате вире осталих чланова општине (нпр. Да општина и убица распореде међусобно „ дикују виру “) .

Категорије таксативних набрајања чланова државне и кнежевске доменијалне управе (кнежев муж, кнежев тиун, Русин, гридин, трговац, тиун бојарски, мечњик, изгој, Словенин) замењује израз „ кнежев муж “ за чије се убиство надовезује казна од осамдесет гривни, док је упола мања накнада у износу од четрдесет гривни предвиђена за „ обичног човека “ . Оба износа је дужна да плати општина за случај да не тражи убицу или га прикрива.

Општина колективно плаћа колективну виру „ дикају виру“ за убиство на гозби или у свађи за случај да је кривац човек који учествује у прикупљању вире као члан општине (за разлику од Кратке правде која предвиђа случајеве када убица не може рачунати на солидарност своје општине) . Манифестована је намера појачавања колективне одговорности општине за убиство кнежевих, односно, државних званичника на њеној територији. „ Ако неко убије кнежевог мужа „ в разбои “ , а убица се не пронађе, тада виру да плати верв... “ . Запажа се нови институт „ головничество “ , који симболише накнаду, односно, обештећење које породици убијеног плаћа лично убица независно од сопственог удела у висини плаћене општинске вире.

Треба напоменути да обавеза општине за плаћање вире није постојала када је убиство извршено у туђи без повода, без свађе („ в разбоје “) . Овај случај се квалификовао као тешко кривично дело те је сразмерно са тим као адекватна санкција прописана казна „ поток и разграбленије “ .Члан 8 показује да општина нема обавезу плаћања за појединачни случај када убица није узимао учешћа у солидарној одговорности у оквиру општине за њене припаднике.

Друга тематска целина Шире правде односи се на групу људи везану државном функцијом, занимањем или статусом за кнежевски или бијарски посед и с тим у вези, на

одређивање новчаних казни предвиђених за одговарајуће друштвене групе. Висина казне варира између осамдесет и пет гривни у складу са степеновањем самог друштвеног ранга. Тиун огњишни и тиун коњишни су лица на државном положају за чије се убиство одређује највиша новчана казна. Рјадович кнежеви и бојарски, смерд, холопи и робиње су категорија за које се одговара најнижом казном. Сеоски и ратарски тиун, занатлије, васпитачи и дадиље чине групу за коју је прописана казна од дванаест гривни. За убиство кнежевих отрока, коњушара и кувара предвиђена казна је четрдесет гривни. Уочљива је тенденција јачања заштите људи под кнежевом влашћу што закључујемо из члана 11 и 15 (који су новина у односу на садржај Кратке правде) . Интересантно је кажњавање за случај када су у улози жртве људи из слоја занатлија у износу од дванаест гривни, који иако припадници зависног слоја становништва (подсетимо се да је за слободне људе казна четрдесет гривни) , ипак нису изједначени са холопима (износ од пет гривни) .

Четврта тематска целина Шире правде посвећена је телесним повредама и увредама. Решења која се налазе у овој целини (са изузетком члана 26 и 30) воде порекло из Кратке редакције, али је очигледно да нема идентичног преношења у Ширу правду.

Члан 23 одређује да када неком који „ удари неисуканим мачем или дршком “ следује казна од дванаест гривни. За покушај извршења дела прописује само гривну куне („ ако потегне мач, а не убоде “) . Предвиђена је повреда учињена батином, чашом, рогом или тупом страном оружја. За случај повреде када је као последица наступило оштећење или губитак органа („ ... рука... или нога, или око “) . За одсечени прст прописан је износ од 3 гривни на име продаже (казне) , док самом оштећеном следује гривна куна (исто важи за ситуацију када је реч о рањавању мачем, али без смртог исхода) .

Литература тумачи различито чл. 26 који прописује да онај ко на ударац узврати ударцем мача „ није за то крив “ премда је на тај поступак био изазван. По једним ауторима, поменути члан је некажњива одбрана од увреде, по другима врста самопомоћи, по трећима један од видова тренутне одмазде. Члан 30 истиче да се нанета повреда са смртним исходом кажњава плаћањем вире.

Гурање („ ако човек човека привуче к себи или га одгурне “) се дефинише као телесна повреда, попут ударца по образу и ударца мотком са проописаном казном од три гривне. Занимљива је одредба о рањавању „ кнежевог мужа“ или његовог сина. Њему иде накнада од три гривни ако је видљива манифестација повреде, у супротном уз неопходну

потврду од стране сведока. Онај који је први започео тучу сноси одговорност. Уколико је „ окрвављен муж “ први започео тучу, иако је претучен, биће у обавези да плати одговарајућу накнаду. Јавља се субјективни моменат у кривичном праву, кнежев двор постаје место пресуђења кривичних ствари а странци имају обавезу поред заклетве и да обезбеде сведоке чиме је учињен корак ка изједначавању истог друштвеног слоја у погледу етничког елемента становништва.

Кривична и процесна материја о телесним повредама налази се у деветој тематској целини Шире правде (од члана 66 до 89) . Из члана 88 и 89 закључујемо да се убиство жене кажњава исто као и убиство мушкарца, док се за убиство холопа или робиње не плаћа вира већ само новчана казна од дванаест гривни и обештећење власнику убијеног. Казна у истом износу се прописује и за кривично дело чупања браде, као и избијања зуба. Битан је елеменат постојања сведока за позивање на одговорност (што је новина у односу на Кратку правду) . Уколико смерд врши кажњавање без кнежевог наређења одређује се плаћање казне од три или дванаест гривне (у зависности да ли се у улози кажњаваног налази смерд или огњишчањин) уз додатно плаћање гривне за претрпљену „ муку “ .

Уколико се холоп усуди да удари слободног „ мужа “ , а затим нађе уточиште у кући сопственог господара, обавеза плаћања накнаде прелази на господара обзиром да он одговара за све радње холопа. Међутим, ако би се случајно десило да се после неког времена Руска правда пружа правне смернице најчешћих кривичних дела и спорова тог времена. Концепт једнакости пред законом не постоји. У ствари, одређивање тежине злочина и накнадне казне у великој мери зависе од социјалног статуса појединаца. Запажамо разликовање убиства из нехата и убиства с предумишљајем. Ова посебна брига о намери довела је до веће казне за злочине које изазивају незнатне телесне повреде (на пример, ударање непријатеља тупом страном мача, или се слична ситуација огледа у случају сечења прста особе у односу на случај чупања браде) .

Поједини број дела укључује концепт претеране самоодбране. Убијање лопова ухваћеног на месту злочина се разликовао од напада неколико дана након крађе. Старост криминалца није била важна - дете је био подвргнуто истој казни којој би био подвргнут његов отац или деда. Бити пијан време злочина имало је одлику олакшавајуће околности, док је елеменат зле намере била отежавајућа околност дотични холоп и

онај којег је он ударио, „ Јарослав је био прописао да се убије, али синови његови после њега прописаше новчану казну, било да се свезан туче, било да се узме гривна куна за претрпљену срамоту “ .

Већ у десетом веку појавила су се ограничења поводом крвне освете и заживео је откуп, тако да обавеза сродника да освете убијеног поприма обресе реликта прошлости. Убиство као тежак грех по хришћанским учењима довело је до тога да појединци више немају право и терет кажњавања па држава преузима тај задатак уз свест о томе да је крвна освета кривично дело изједначено са убиством које је предмет освете.

Слика бр.5: Извршење пресуде у доба Кијевске Русије

9. Закључак

Кривично право у Франачкој налази се на размеђи онога што савременим језиком називамо кривичном одговорношћу и онога што је заправо накнада штете (Николић, Д., 2007). Ако нам је судити по одредбама Салијског закона, једно кривично дело попримало је различите квалификације с обзиром на извршиоца, нападнути или угрожени објекат, као и обзиром на околности конкретног случаја. Уколико је степен испољавања зле намере виши, већа је и одговорност, па се противправна радња ближа појму кривичног дела у савременом смислу речи. Одговорност се степенује у односу на испољавање зле намере. Онда када до проузроковања противправне последице дође случајно или из нехата, одговорност за извршено кривично дело је мања, а сама казна има обележје накнаде штете.

Опште обележје кривичног права у Салијском закону је појава казне која се најчешће појављује а реч је о откупу, односно, композицији. Смртна казна се одређује само у неколико случајева. Велеиздаја, дезертерство, ковање лажног новаца, лажно сведочење, разбојништво и крађа у цркви, по краљевским прописима кажњавају се смрћу или сакаћењем.¹⁶ Композиција се претвара у смртну казну онда када ни кривац, ни његови најближи сродници не могу да исплате одређени новчани износ.

Малолетни учиниоци кривичних дела који имају мање од дванаест година, поштеђени су кривичне одговорности, али су, неретко, њихови старатељи били они који ће сносити одговорност. Када се говори о одговорности робова, они су лично одговорни за своја дела и прописане казне за њихово противправно понашање су шибање, ушкопљење и смртна казна. Субјективни моменти имају своје наговештаје у одредбама Салијског закона. Злонамерност са исказаном злочиначком нарави кроз испољену безобзирност кривца током и после извршења конкретног дела има утицај на висину прописане казне, што долази до изражаја код одредбе закона која прописује да ће убица који врши прикривање свог дела тако да склања тело убијеног, платити троструку вредност казне.

¹⁶ У краљевском кривичном праву прописане су неупоредиво строже казне у односу на оне које се срећу у племенском обичајном праву. На територији Франачке, поред племенског и обичајног права записаног у тзв. варварским кодификацијама, од средине шестог века важило је јединствено кривично право садржано у краљевим капитуларијама и примењивало се по територијалном принципу.

Дела против личности су најбројнија у овом закону (убиство, телесне повреде, увреда, клевета, отмица, силовање, ограничавање слободе кретања) , а дела убиства и тешких телесних повреда су у најближој вези са плаћањем крвнине.

Салијски закон такорећи и не познаје другу казну осим откупа, са изузетком постојања случајева где имамо манифестацију ове врсте казне што се односи на полуслободне лите, кметове са краљевског поседа и на робове, (члан 13 и 40) или на грофове који не врше своја овлашћења онако како је правилно (члан 50 и 51). Бичевање и ушкопљење су казне које погађају робове. Доминантна казна је вергелд, крвнина која се плаћа за убиство и тешке телесне повреде а зависи од тежине учињеног дела, етничке припадности, сталежа, узроста и пола убијеног или повређеног лица. сплата прописаног вергелда значила је потпуно економско уништење кривца и ширег круга његових сродника. Износ ове казне за убијеног слободног Франка износио је двеста солида, за убиство Римљанина који је живео на двору триста, а за убиство грофа шесто солида. Сама висина казне и широк круг лица које обухвата дужност на исплату исте, могли су бити не саамо вид одмазде, веч и средство преитиска у циљу одржања породичних веза и деловања моралног утицаја на друштво. Исплаћена накнада припада оштећеном или породици убијеног (половина синовима, половина најближим сродницима по очевој или мајчиној линији), или у недостатку сродника држави.

Први покушај уопштавања одређења кривичног дела везује се за Руску правду. Најчешћи назив за кривично дело је обида. Кажњивост је главно обележје преступног понашања у Кијевској Русији, тако да постоји свест о томе да је нека људска радња кривично дело када је за њу прописана одговарајућа казна. Кажњива је повреда норми кнежевог законодавства, обичаја и религиозно- моралних установа. Против учесника побуна против кнеза, као и у случају побуна против франачких владара, извршаване су масовне казне на лицу места.

У најстаријем делу Правде предвиђена је крвна освета сродника, а вира од четрдесет гривни се јавља тек као супсидијарна казна. Из првог члана Правде Јарослава закључујемо да још увек нема примеса друштвеног диференцирања ни у погледу кривица, а ни жртава. Још од тога времена, убиство почиње да се сматра најопаснијим кривичним делом. Правда синова Јарослава одређује висину вине од осамдесет гривни за убиство појединих личности из виших друштвених сфера.

Општине су дужне да трагају за разбојницима и да их проналазе, у супротном, на терет им се ставља плаћање високих новчаних казни. Шира Руска правда помиње вире за убиства људи различитог друштвеног статуса, од највишег кнежевог функционера огњишчанина, све до холопа.¹⁷ Сва убиства на које наилазимо у овом законику, представљају обична убиства која су се одиграла за време свађе или туче, или при кривичном делу разбојништва за које се није плаћала вира, већ се вршило предавање злочинаца кнезу на милост и немилост.¹⁸

Наношење повреда појединим деловима тела, ударац мотком, чупање браде, претња оружјем и увреде, кажњавају се новчано. Правда нема јасно схватање о степену повреде или угрожавања, па се принцип казуистичности ставља у први план. Апсолутно су доминантне новчане казне утврђене релативно брзо након примања хришћанства. Крвна освета постепено је замењена плаћањем вире будући да је хришћанство потпуно припремило терен за укидање морално- обичајних установа паганства. Правда Јарослава оставља алтернативу- крвна освета или вира. Што се тиче крвне освете, једни је виде као судску, а други као вансудску установу. Смртну казну Руска правда не познаје, а новчана казна се плаћала за убиство слободног човека.

Док се у раном Средњем веку доминирала држава баштина са неприкосновеном влашћу владара, није се ни постављало питање односа општег и партикуларног права. У многим државама задржавао се персонални принцип наслеђен из првобитне заједнице, према коме се право примењивало на основу рођења и припадања једном племену. Постепено је јачао територијални принцип, код којег се примењује право територије где је настао правни однос. То је у пуној мери отворило и проблем односа општег и партикуларног права. Изграђивањем имунитетских права које су им додељене кроз инвеституру, уз ривалитет владара и племства, тј. централне и локалне власти, израста и ривалитет општег и партикуларног права (Аврамовић, С., Станимировић, В., 2007).

Кривично право задржава низ реликата из родовско- племенског друштва. Крвна освета, односно систем композиције предвиђена је у низу чланова Салијског закона. Висина композиције одређена је према врсти деликта и друштвеној припадности

¹⁷ Како се поступало са женама убицама, из Правде се не може сазнати. Ништа се не говори ни о покушају убиства кнеза и најкрупнијих феудалаца.

¹⁸ Паток и разграбљеније- осуда на протеривање кривца и његове породице из општине и конфискација његове имовине.

повређеног лица. Интересантно је приметити да се у кривичном праву у Франачкој под утицајем римског права уводе нови појмови који нису још довољно изнијансирани за оцењивање степена одговорности- као појмови умишљаја, нехата, покушаја итд. Кривични деликти против личности су најбројнији у Салијском закону, као и у Руској правди- У погледу система кажњавања најчећће су новчане казне и казне у природи, иако се срећу и друге као телесне- сакаћење тела, смртна казна, стављање ван закона, прогонство итд. За убиство је новчана казна најчешће прописана. Члан 41 закона предвиђа казну од двеста солида за убиство слободног Франка, шесто за убиство човека из краљеве пратње, триста солида за убиство Римљанина који живи на краљевом двору, сто за Римљанина који не живи на краљевом двору и 62 ½ за убиство оног Римљанина који је плаћао дажбине држави.¹⁹

Руско право је до десетог века претежно обичајно право. Прихватањем хришћанства афирмише се канонско право. Најважнији извор права је обичајно право кодификовано у облику законика- Руске правде. Карактеристике одредби Салијског закона се у својој сличности рефлектују у карактеристикама одредби Руске правде.

Са освртом на убиства и телесне повреде, а у складу са одликама кривичног права Ранофеудалног доба, родовско племенски поредак потиснут јачањем државе и када је кривично- правна овлашћења држава све више узимала у своје руке неминовно је дошло до већег ограничавања приватног обраничавања међу странкама. Деликти постају јавни, а њихово кажњавање почиње да спада у искључиву надлежност државе, а у већини случајева се кажњавање састоји из плаћања глоба. Код најтежих дела, долази до стављања кривца ван закона, уколико се злочинац није одазвао судском поступку. Смртна казна и телесне повреде уступиле су место новчаним казнама, а зла намера као основни елемент кривичне одговорности све се више узима у обзир код оцењивања дела и одређивања казне.

Класни карактер права и судства практично значи да су привилеговани слојеви у највећем броју случајева могли потпуно извући испод кривичне одговорности, изузев ако су кривично дело учинили према лицима још већег статуса од свог (Вајс, А., Кандић, Љ., 1977). Композициони систем био је скоро у целости у примени код повреда личности, а

¹⁹ У меровиншком периоду смртна казна се ретко примењивала, међутим, са учвршћењем централне власти у Каролиншком периоду кажњавање кривца је све оштрије, а већ извршена подела на јавне и приватне деликте доводи до изрицања веома оштрих казни па и смртне казне.

висина композиције била је одређена законом или обичајем, по друштвеној припадности преступника или повређеног и оштећеног лица.

Висина казне у Салијском закону и Руској правди зависи од тежине кривичног дела, карактера причињене штете и друштвеног положаја оштећеног. Као важан заостатак родовског уређења можемо у раном феудализму уочити и трагове колективног кажњавања.²⁰

Казне у Ранофеудалном кривичном праву имале су као основни циљ (као и у сваком експлоататорском друштву) држање у покорности експлоатисане већине у интересу експлоататорске мањине. Класна борба је у Раном феудализму још увек сразмерно слаба, што је ствара објективну могућност таквог система одмазде чији је непосредни циљ био обештећење оштећеног. Стога је кривично право овог периода изграђено углавном на систему композиције, са изузетком кажњавања код најозбиљнијих кривичних дела код којих се сматра неопходним применити онај тип казних мера које су уперене против личности преступника, а у циљу задовољења општих интереса.

²⁰ Поред одговорности општине за убиство, познати су случајеви када су занатлијски еснафи били колективно одговорни за преступе својих чланова.

Литература:

- Николић, Д., Општа историја права, СВЕН Ниш, Ниш 2007
- Николић, Д., Древноруско словенско право, Службени лист СРЈ, Београд. 2000
- Николић, Д., Ђорђевић, А., Законски текстови Старог и Средњег века, Правни факултет у Нишу, 2013
- Оболенски, Д., Оти, Р., Историја Русије, Београд, 2003
- Удаљцова, А.Д., Космински, Ј.А., Вајнштајн, О.Л., Историја Средњег века, Београд, 1956
- Пеинтер, С., Историја Средњег века, Београд, 1997
- Кркљуш, Љ. , Шаркић. С. , Општа историја државе и права, Правни факултет у Београду, 1986
- Вајс, А. , Кандић, Љ. , Општа историја државе и права, Савремена администрација, Београд 1977
- Аврамовић, С. , Станимировић, В. , Упоредна правна традиција, Правни факултет у Београду, Службени гласник, Београд, 2007
- Николић. Д. , Упоредна правна историја, СВЕН Ниш, Ниш, 2005
- Николић, Д. , Фрагменти правне историје, Институт за правна и друштвена истраживања, Ниш 1997
- Николић, Д., Ђорђевић, А., Законски текстови Старог и Средњег века, Vona Fides, Ниш, 2002
- Јашић, С., Закони Старог и Средњег века, Београд, 1968
- Хорват, М., Басталић, К., Сиротковић, Х., Рјечник историје државе и права, Загреб, 1968
- Кандић, Љ., Практикум из опште историје државе и права, Београд, 1968
- Вајс, А., Кандић, Љ., Општа историја државе и права, Загреб, 1971
- Пухан, И., Микуландра, Н., Салијски закон, Београд, 1951
- Кандић, Љ., Одабрани извори из Опште историје друштва и права, Савремена администрација, Београд, 1992
- Николић, Д., Ђорђевић, А., Законски текстови Старог и Средњег века, Правни факултет у Нишу, 2001

- Соловьев, А., Историја словенских права, Београд, 1998
- Ле Гоф, Ж., Средњовековна цивилизација Западне Европе, Београд, 1974
- Кандић, Љ., Салијски закон и друштвени односи у Франачкој у доба Меровинга, *Анали ПФБ*, 1969/1, 53
- Дејвис, Х.В.К., Средњовековна Европа, Ниш, 1999
- Карчић, Ф., Одабрани извори за Опћу историју државе и права, Правни факултет у Сарајеву, 2004
- Черепнин, Л. В., Обществено- политические отношения в древней Руси и Русская правда в книге Древнерусское государство и его международное значение, Москва, 1938
- Свердлов, М.Б., От Закона Русского к Русской правде, Москва, 1988
- Мошин, В., Превод и коментари текста Шире правде, у књизи Љ. Кандић: Одабрани извори из Опште историје државе и права, Београд, 1992
- Юшков, С.В., Очерки по истории феодализма в Киевской Руси, Москва, 1939
- Зимин, А.А., Феодальная государственность и Русская правда, Москва 1965
- Греков, Б.Д., Кијевска Русија, превод: Рене Ловренчић, Загреб, 1962
- Димовски, Д., Социјално- правна димензија убиства, *Социјална мисао*, 18(1), 135-150, 2011
- Geary, J.P., *The Myth of Nations, The Medieval Origins of Europe*, Princeton University Press, 2002
- Orlandis, J., *La vida en España en tiempo de los godos*, Rialp, Madrid, 2006